

HET KOFFERTJE VAN IDA VOS

Lesbrief

Kennis over WOII delen

Gevoel uitdrukken in muziek

Persoonlijke geschiedenis

Meebeleven en meevoelen

INHOUD

1 Titelblad

2 Inhoud

3 Waar gaan de leerlingen naar toe?

4 De regels tijdens de voorstelling

5 Twee verhalen om te lezen vóór de voorstelling: Bank

6 Bank (vervolg)

7 Verhaal: Fietsen

8 Fietsen (vervolg)

9 Lessen om te doen ná de voorstelling

Deze vernieuwde lesbrief is ontwikkeld door Bert Vos, in samenwerking met Het Vertelheater. Sommige teksten zijn met toestemming overgenomen van eerder lesmateriaal van het Kunstgebouw.

WAAR GAAN DE LEERLINGEN NAAR TOE?

De voorstelling Het koffertje van Ida Vos geeft de leerlingen inzicht in de positie van de Joden in de Tweede Wereldoorlog. Violist Bert Vos vertelt over zijn moeder, de schrijfster Ida Vos, en wat haar als Joods meisje in de Tweede Wereldoorlog is overkomen. Hij vertelt het aan de hand van Ida's eigen verhalen uit haar boeken en met gebruikmaking van de voorwerpen uit haar koffertje. Het verhaal wordt ondersteund door projecties. Belangrijke leidraad van de voorstelling is Joodse muziek, zogenaamde klezmermuziek, die live gespeeld wordt door de Shtetl Band Amsterdam. In de vorm van een gesprek met de leerlingen brengt Bert onderwerpen als onderduiken, pesten en doodstil zijn dicht bij de belevingswereld van de kinderen. Het leert leerlingen dat je zelf kan beslissen waar je wel en niet aan meedoet. Het sluit subtiel aan bij thema's als pesten en buitensluiten. De spontane en speelse muziek versterkt de kracht en levendigheid van de voorstelling. Het Koffertje van Ida Vos is een persoonlijke en integere voorstelling dat het verhaal van WOII heel dicht bij de luisteraars brengt.

Bert Vos en Shtetl Band Amsterdam

Bert Vos is violist in verschillende ensembles, onder andere in Shtetl Band Amsterdam. De band bestaat uit een spannende mix van Joodse en niet-Joodse, klassiek en jazz-geschoolde musici, die steeds op zoek zijn naar de roots van de klezmermuziek. Hele oude stukken worden afgewisseld met gloednieuwe klezmercomposities die speciaal voor deze voorstelling werden geschreven. De instrumenten zijn melodieviool, akkoordviolet, accordeon en poyk (klein slagwerk). Op de CD Roots and Shoots, waarvan delen in de voorstelling worden gespeeld, is ook klarinettist Christian Dawid te gast.

[Bekijk de trailer Roots And Shoots op Youtube en leer meer over de muziek en de artiesten](#)

Achtergrondinformatie

Ida Vos (1931-2006): de Rijswijkse schrijfster Ida Vos (de moeder van violist Bert Vos) was een Joods meisje in de Tweede Wereldoorlog en daarom moest ze onderduiken. Na de oorlog reisde zij jarenlang met een koffertje scholen in Nederland en Duitsland langs om haar verhaal aan schoolkinderen te vertellen. Ze schreef over haar ervaringen in o.a. het boek *Wie niet weg is wordt gezien*. Het boek is vele malen herdrukt en kwam in 2014 opnieuw uit bij uitgeverij Leopold. Ook de voorstelling wordt daarin beschreven.

[Bekijk de trailer van het boek *Wie niet weg is wordt gezien* van Ida Vos](#)

Bert Vos: Enige tijd nadat zijn moeder overleden was, werd het Bert Vos duidelijk dat hij de traditie wilde voortzetten. Hij vertelt het verhaal van zijn moeder aan de hand van attributen in het koffertje, dat zij bij haar overlijden aan haar kinderen naliet. Hij vermengt het verhaal van zijn moeder met zijn passie: de rijke gevoelsmuziek klezmer. Hij doet dit vanuit een grote persoonlijke betrokkenheid bij het verhaal en met veel liefde voor de kunst van het vertellen en de muziek.

DE REGELS TIJDENS DE VOORSTELLING

De artiesten vragen aan de docenten om de volgende regels over theaterbezoek met de leerlingen door te nemen.

- Jassen in de garderobe

Hang jassen, sjaals en petten buiten de zaal in de garderobe.

- Vóór de voorstelling naar het toilet

Tijdens de voorstelling kun je de zaal niet zomaar uit lopen. Lopende bezoekers verstoren de aandacht van zowel de artiesten als het andere publiek.

- Telefoon

Bliepjes en piepjes halen de artiest en het publiek uit hun concentratie. Dus zet je mobieltje uit. Check even voor je naar binnen gaat of je mobieltje écht uitstaat.

- Foto's

Ook al vind je de voorstelling erg mooi en wil je dat aan iedereen thuis laten zien, foto's en video's maken mag niet. Flitsen is vervelend voor de artiest en voor de andere leerlingen.

- Eten en drinken

Je mag niet eten, drinken of snoepen tijdens een voorstelling. Geritsel van papiertjes en kauwende monden zijn storend voor de artiest en je medeleerlingen.

- Ssst...

Ook kwebbelkousen storen de artiest en je buurvrouw/man. Natuurlijk mag je wel reageren op gebeurtenissen in de voorstelling: lachen, een traantje wegpinken of griezelen als je iets spannend vindt. Tijdens de muziek mag je klappen, zingen en wie weet wel dansen ...

TWEE VERHALEN OM TE LEZEN VÓÓR DE VOORSTELLING

*De komende twee verhalen zijn afkomstig uit het boek *Wie niet weg is wordt gezien*. Het is aan te raden om juist deze verhalen te lezen als voorbereiding op de voorstelling, vanwege de sfeer en de informatie ze bevatten. De artiesten raden het af om het HELE boek van te voren met de leerlingen te lezen, omdat dit te veel van de voorstelling weggeeft. Een korte introductie van de docent op deze verhalen volstaat:*

“Rachel is een Joods meisje en deze verhalen spelen aan het begin van de Tweede Wereldoorlog en nazi’s waren de slechte Duitsers die Nederland hadden bezet. De nazi’s werden door de Nederlanders soms stiekem mof genoemd”.

Bank

Uit het boek *Wie niet weg is, wordt gezien* van Ida Vos

Zwemmen mag ze niet. Niet omdat ze ziek is. Nee hoor. De nazi’s hebben het verboden. Zo gaat dat tegenwoordig als je Joods bent.

Rolschaatsen mag wel en dat doet ze ook. Ze heeft ze zomaar gekregen. Ze was niet eens jarig, nog niet, maar toch heeft ze nu acht mooie glimmende wielen onder haar voeten. In het begin kwam ze niet zo goed vooruit, maar nu gaat het al veel beter. Af en toe schaatst ze zelfs op één been en dat is heel moeilijk.

Vandaag gaat het goed. Wel twintig keer rijdt ze hetzelfde stuk. Bij haar huis is een sloot en langs die sloot is een stoep die heel lang is. Ze hoeft dan niet iedere keer over te steken, want ze is bang dat ze op de hobbelkeitjes zal vallen.

Als ze een poosje heeft gereden, gaat ze op een bank zitten.

'He hè,' zucht ze. Heerlijk is het even te zitten als je moe bent.

Ze kijkt om zich heen. Het is mooi buiten. De blaadjes aan de bomen warden een beetje geel. De eendjes die deze zomer zijn geboren, zijn groot geworden. Die groeien ook, net als zij, maar wel een beetje harder.

'Rachel!' Ze kijkt naar de overkant.

Tineke heeft haar geroepen.

'Dag!' roept ze terug. 'Waar ga je naar toe?'

Meteen ziet ze dat ze dat eigenlijk niet hoeft te vragen. Tineke heeft een handdoek onder haar arm. Ze gaat natuurlijk zwemmen.

'Naar het zwembad. Ga je mee?'

'Mag ik niet!'

'Misschien mag je morgen van je moeder!' Ze geeft geen antwoord. Tineke hoeft niet te weten dat ze van haar moeder wel mag, maar van de nazi's niet. Nog even blijft ze op de bank zitten. Dan ziet ze moeder die het huis uitkomt met een grote boodschappentas aan haar arm.

'Stop mam, ik ga mee!' roept ze.

Ze vindt het gezellig om samen met mamma boodschappen te doen. Eigenlijk is dat nog leuker dan buiten spelen.

Morgen gaat ze weer rolschaatsen en overmorgen weer.

Als ze de volgende dag klaar staat om naar buiten te gaan zegt mamma:

'Even wachten Rachel. Ik moet je iets vertellen. Vanaf vandaag mogen we niet meer buiten op een bank zitten. De moffen hebben het verboden. Je weet wat er kan gebeuren als je het toch doet?'

'Ja mam.'

Ze moet even zuchten. Het heeft zeker weer in de krant gestaan die alleen voor Joden is.

Alweer iets dat niet mag. Niks aan te doen. Ze gaat wel op de grond zitten als ze haar rolschaatsen aan en uit wil doen. Als ze toch op de bank zou gaan zitten, zouden ze de hele familie kunnen arresteren en dat wil ze niet.

Net als de vorige dag schaatst ze op de stoep langs de sloot. Het lijkt wel of de jonge eenden weer groter zijn geworden, Ze zwemmen achter een grote eend aan. Zou dat de vader of de moeder zijn? Kijk daar...

'Au!' roept ze heel hard.

Hoe het gebeurd is weet ze niet, maar ze zit zomaar op de grond. Ze voelt een verschrikkelijke pijn in haar knie. Op een straattegel is een rood plasje.

'Mamma!' schreeuwt ze. 'Mamma, ik bloed.'

'Kom maar,' zegt een meneer die alles heeft gezien. 'Kom maar, ik zal je helpen.' Hij wil haar optillen.

'Zo, we gaan even op de bank zitten en dan zullen we eens kijken wat er aan de hand, of eigenlijk, wat er aan de knie is.'

'Niet doen. Niet doen!' gilt ze.

'Niet zo kleinzerig zijn. Kom, even op de bank gaan zitten.'

Hij wil haar op de bank zetten, maar ze wil niet, Ze probeert de meneer te bijten. Daar heeft ze zijn hand te pakken. Zo hard ze kan zet ze haar tanden in een vinger.

'Rotmeid,' roept de meneer, terwijl hij zijn vinger in zijn mond stopt. 'Eigenwijze rotmeid.' Met grote stappen loopt hij weg.

Ze zit vóór de bank op de stoep. Ze moet huilen, maar ze is zo blij dat die grote man haar niet op de bank heeft kunnen zetten. Stel je voor. Het mag helemaal niet van de moffen. 'Stommerik!' zou ze heel hard willen roepen.

'Stommerik. Weet je dan niet dat Joodse kinderen niets mogen!'

FIETSEN

Uit het boek *Wie niet weg is, wordt gezien* van Ida Vos

Wat was ze blij toen ze op haar verjaardag een nieuwe fiets kreeg. Een echte fiets met witte banden en met veel glimmend chroom.

In het begin stapte ze iedere keer of om te kijken of er modder op de lak was gekomen. Als ze maar een spatje zag pakte ze haar zakdoek en deed er een beetje spuug aan. Dan begon ze te poetsen.

Ze is nog een beetje blij met de fiets, maar niet zo erg meer. Ze moet hem inleveren. Volgende week moeten alle rijwielen naar het politiebureau worden gebracht. Geen enkele Jood mag dan nog een fiets hebben.

Ze vindt het verschrikkelijk en dikwijls moet ze denken aan het moffenkind dat op haar fiets zal gaan rijden. Ze wordt dan altijd heel verdrietig en dan doet ze haar best om aan iets anders te denken.

'Morgen is het zover,' zegt vader. 'Haal de mand maar van je fiets. Die hoeven ze niet te hebben.'

'Hoef ik niet mee, David?' vraagt moeder.

'Nee hoor. Ik kan wel met twee fietsen tegelijk rijden en misschien wil Rachel haar eigen fiets weg brengen.'

Ja hoor, pappa, we gaan lekker samen,' zegt ze.

Nu staan ze voor de deur van hun huis. Vader heeft aan iedere hand een fiets.

'Kom, we gaan,' zegt hij.

Hij stapt op zijn fiets. Hij rijdt met een hand, met de andere stuurt hij moeders fiets.

'Kom maar!' roept hij.

Ze stapt op. Ze kunnen niet naast elkaar rijden. Dat is veel te gevaarlijk. Drie fietsen naast elkaar is teveel.

Als ze bij het politiebureau zijn aangekomen, zien ze daar veel andere mensen met fietsen.

Ze maken een rij. Steeds komt een politieagent in de deuropening staan. Hij heeft een rood gezicht en heel erg blauwe ogen.

'De volgende' roept hij.

'Pappa, dat is geen mof,' zegt ze.

'Nee schat, dat is een Nederlander. Hij helpt de Duitsers.' Na een kwartier zijn zij aan de beurt.

'Deze kant op,' wijst de Nederlander.

'Moet ik zelf die fietsen naar boven dragen?' vraagt vader. 'Ja Joodje, twee trappen op.' antwoordt de politieman. 'Ellendeling,' fluistert vader.

'Zei u wat?'

'Nee.'

'Rachel, hou jij je karretje nog maar even bij je. Ik breng eerst de grote fietsen en dan die van jou.'

Eerst neemt vader de fiets van moeder. Als hij na een paar minuten beneden komt, haalt hij heel snel adem.

'Wil je niet liever buiten wachten?' vraagt hij.

'Nee pappa, ik blijf hier.'

Als vader ook zijn eigen fiets boven heeft gebracht, is haar fiets aan de beurt. 'Geef maar,' zegt vader. 'Er is niets aan te doen. Het kan niet anders.'

Ze aait over het bruine zadel.

'Dag fiets!' roept ze, 'Tot ziens, fiets!'

Vader is op de tweede trap nu. Dat kan ze horen. Ze ziet hem niet meer. Eigenlijk ziet ze niets, want er lopen allemaal tranen uit haar ogen. Uit haar neus komen ook tranen. Gemeen is het, gemeen! Lelijke fietsenpikkers zijn het.

Boven is plotseling een vreselijk lawaai. Het lijkt wel of het onweert.

'Kan ik het helpen,' hoort ze vader roepen. 'Ik struikelde.'

Ze rent de trap op. Boven op een gang ligt haar fiets. De wielen draaien in de lucht. Ze zijn niet rond meer.

'Hoepel maar gauw op,' zegt een politieman. 'En neem je dochter mee!'

Ze rennen de trap af.

'Dat was me wat,' zegt vader als ze buiten staan.

'Struikelde je?'

'Welnee meid. Ik werd opeens zo ontzettend boos om die fiets van jou. dat ik niet anders kon dan hem naar beneden gooien.'

'Je bent een held,' roept ze.

'O, o, o.' vader lacht een beetje. 'Je fiets viel bijna op een politieagent. Jammer dat hij hem niet op zijn dikke kop heeft gekregen.'

LESSEN OM TE DOEN NÁ DE VOORSTELLING

De voorstelling is voorbij en er is nog heel wat na te praten. De volgende lessen zijn bedoeld om de thema's uit de voorstelling individueel en groepsgewijs te kunnen verwerken. Het streven is om geen waarde-oordeel over de voorstelling zelf uit te spreken, ("ik vond het heel mooi/leuk/saai") maar om de leerlingen uit de dagen om zelf verder te denken over en aan de slag te gaan met de thematiek.

1) GROEPSGESPREK SNEL NA DE VOORSTELLING

Hoe eerder na de voorstelling het gesprek plaats vindt, hoe beter. De vragen van de docent werken als trigger. Er zijn geen goede en foute antwoorden. Suggesties voor vragen:

- Welk moment van de voorstelling maakte het meeste indruk op je? Waarom?
- Weet je iets over je familieleden en WOII? Wat beleefden je (over)grootouders?
- Als je aan je beste vriend(in) die het niet gezien heeft, zou moeten uitleggen waar de voorstelling over gaat, wat zeg je dan?
- Zijn er nog vragen die je hebt over de voorstelling? Dingen die je niet snapt, die je eigenlijk nog zou willen weten?
- Wat is discriminatie? Komt discriminatie nog voor? Heb je het zelf wel eens mee gemaakt? Wat deed je toen?
- Heeft de voorstelling iets te maken met de vluchtelingenproblematiek? (supersuperhelden, mensen redden, mensen die hun blik afwenden of juist de helpende hand toesteken, wat doe JIJ als iemand in nood is en je bent in de buurt, enz.)

2) BEKIJK DE AFLEVERING VAN HET KLOKHUIS OVER IDA VOS

Via [deze link](#) van Teleblik krijgt u toegang tot de aflevering van het Klokhuis uit 1991, geheel gewijd aan Ida Vos. De titel is 'vervolgd'. Ida gaat terug naar haar oude onderduikadressen en de camera loopt. U maakt een gratis account aan, waarna u na inloggen de uitzending kunt bekijken. Het is ook mogelijk dat uw school al een account heeft dat u kunt gebruiken.

3) BRIEF AAN IDA OF BERT VOS

Ida Vos kreeg tijdens haar leven heel veel post en mail van kinderen. Wat zou jij willen schrijven aan Ida? Ida Vos overleed in 2006, dus er komt geen antwoord... Of wil je een brief of mail aan Bert schrijven? Dat kan naar info@hetkoffertjevanidavos.nl

Persoonlijk antwoord kan Bert niet beloven, maar elke mail wordt gelezen!

4) DE GROEPSKOFFER

Vraag aan de leerlingen om de volgende schooldag iets persoonlijks mee naar school te nemen waar een verhaal of een herinnering aan vast zit. Alle spullen worden bij elkaar gelegd in een doos of mand en elke keer wordt 1 voorwerp gepakt. De bezitter van dat voorwerp vertelt wat het verhaal en vooral het gevoel er achter is. Het kan een foto zijn van een overleden huisdier, een knuffelbeestje van een vriend(in) die verhuisd is naar elders, een kadoetje dat de leerling ooit kreeg van een inmiddels overleden opa/oma/tante/oom, enz. Het kunnen zowel droevige als vrolijke verhalen zijn.